

2001 р. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2002. – 144 с.

10. Вольнова Л. М. Батьківська сім'я як соціально-педагогічний чинник деліквентної поведінки неповнолітніх / Вольнова Л. М. // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 11. – 2010. – Вип. 10. – С. 207–217.

11. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2003 р. «Проблеми бездоглядності і безпритульності дітей в Україні». – К. : Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 195 с.

12. Державна тематична доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2008 р. «Реалізація права дитини на виховання в сім'ї». – К. : Держ. ін-т розвитку сім'ї та молоді, 2009. – 209 с.

13. Жаровцева Т.Г. Неблагополучна сім'я: своєрідність, проблеми, педагогічна підтримка / Т. Г. Жаровцева. – О. : СВД М. П. Черкасов, 2004. – 191 с.

14. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : [навчально-методичний посібник]. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.

15. Мацковский М. С. Социология семьи: проблемы теории, методологии, методики / Мацковский М. С.; [отв. ред. Г.С. Батычин]. – М. : АН СССР, Ин-т социологии, Наука, 1989. – 120 с.

16. Стаємо батьками : [посібник для батьків (частина 1), посібник для викладача (тренера) (частина 2)]. – К. : «Фенікс», 2008. – 320 с.

17. Трубавіна І. М. Сучасні підходи до розуміння сім'ї у наукових дослідженнях / Трубавіна І. М. // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2007. – № 1. – С. 38–48.

18. Харчев А. Г. Социология семьи: проблемы становления науки. – М. : ЦСП, 2003. – 342 с.

19. Черниш Н. Й. Соціологія: [підручник за рейтингово-модульною системою навчання; 5-те вид., перев. і доп.]. – К. : Знання, 2009. – 468 с.

20. Burgess E. W., Lock H. Y. The Family From institution to Companionship. – N.Y., 1945. – P. 6–7.

21. Kirkpatrick G. The Family as Process and Institution. – N.Y., 1963. – P. 14, 30.

22. Parsons T. The Social Structure of the Family / Parsons T. – London, 1956. – P. 178–224.

Ключові слова: логістика, матеріально-технічне забезпечення, медичне забезпечення, органи управління тилом, тилове забезпечення

Постановка проблеми

Діяльність попереднього керівництва держави і Збройних сил України (ЗСУ) щодо вступу до НАТО була направлена на зближення і сумісність військових структур. Результатом такої діяльності була спроба ввести у військову термінологію поняття «логістики» і пов'язаних з нею логістичних структур в управлінні військами (силами) і тилом. Однак, заміна понять «тилове і технічне забезпечення» не досягли головної мети реформування і розвитку ЗСУ – підвищення ступеня централізації управління тилом, технічним, медичним та іншими видами всебічного забезпечення. До того ж права заступника міністра оборони з тилу (озброєння) були зведені до рівня звичайного начальника служби забезпечення у вигляді Головного управління логістики (ГУЛ) у складі Командування сил підтримки (КСП). У 2010 році спостерігається зворотна тенденція, коли ГУЛ переформовується у дві відомі раніше структури Тил та Озброєння ЗСУ з підвищенням ієрархічного рівня управління тилом і технічним забезпеченням. Але при цьому залишається плутанина понять «матеріально-технічне забезпечення», «тилове забезпечення» і «технічне забезпечення» та невідповідність найменувань визначеним функціям органів управління тилом і технічним забезпеченням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Визначенню сутності поняття «логістика» присвячені праці: Ларіної Р. Р. [7], Шуєнкіна В. О. [8], Сапіги Р. І. [9], Маслія О. М. [10], Сисоєва О. О. [11]. На відсутність однозначності трактування понять «логістика», «матеріально-технічне забезпечення», «тилове забезпечення», «технічне забезпечення» і найменувань органів управління тилом і технічним забезпеченням вказували Шуєнкін В. О. [8] і Сисоєв О. О. [11].

Пропозиції, зазначені в дослідженнях [8, 11], не враховані в сучасних керівних та інших документах [4, 5] щодо реформування і перспектив розвитку органів управління тилом і технічним забезпеченням ЗСУ до 2025 року.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Мета

Мета статті – провести ретроспективний аналіз трактування поняття «тилове забезпечення» і його порівняльний аналіз з поняттями «логістика», «матеріально-технічне забезпечення» у ЗСУ і надати пропозиції щодо їх застосування при реформуванні і розвитку органів управління тилом Збройних сил України.

Виклад основного матеріалу

Розвиток сутності поняття «тилове забезпечення» у XX столітті на теренах Російської імперії та СРСР, до складу яких входила Україна, був безпосередньо пов'язаний із науково-технічним прогресом і розвитком ЗС. Застосування у локальних і світових війнах танків та авіації, моторизація і механізація військ потребували створення сил і засобів забезпечення пальним та іншим майном, технічного, дорожнього, аеродромно-технічного й інженерно-аеродромного забезпечення. Оснащення ЗС ядерною зброєю, ракетною технікою, значною кількістю радіоелектронних засобів та іншою сучасною технікою обумовило внесення нових змін у систему Тилу ЗС [1, с. 758].

Керівні документи 60-х років XX століття [2, с. 7] у поняття «тилове забезпечення» включали заходи з організації тилу, матеріального, технічного, медичного й інших видів забезпечення та обслуговування. Однак технічним забезпеченням з'єднань і частин керував відповідний заступник командира з технічної частини, а іншими ви-

УДК 355.6:65.012.34

Геннадій Кривогуз

ПОНЯТТЯ «ЛОГІСТИКА» І ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ РЕФОРМУВАННІ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ТИЛОМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Наведено ретроспективний аналіз трактування поняття «логістика» у Збройних силах України і подані пропозиції щодо його застосування при реформуванні і розвитку органів управління тилом Збройних сил України.

© Кривогуз Г.І., 2011.

дами тилового забезпечення – заступник командира з тилу [2, с. 24].

Виходячи із визначеного розподілу напрямів зазначеного керівництва, технічне забезпечення у 80-х роках минулого століття виділяється з поняття «тилове забезпечення» у самостійний вид всебічного забезпечення бойових дій і повсякденної діяльності військ (сил). При цьому тилове забезпечення трактується як система заходів, направлених на задоволення матеріальних, транспортних, побутових та інших потреб військ (сил) з метою підтримання їх у бойовій готовності для виконання поставлених або вирішення повсякденних завдань. До видів тилового забезпечення віднесені матеріальне, транспортне, інженерно-аеродромне, аеродромно-технічне, медичне, ветеринарне, торговельно-побутове, квартирно-експлуатаційне і фінансове забезпечення [1, с. 759].

При цьому переважна частина органів управління видами забезпечення (у тому числі і медичного) була підпорядкована заступнику міністра оборони з тилу – начальнику тилу ЗС СРСР, за винятком органів управління квартирно-експлуатаційним і фінансовим забезпеченням. Однак, у бригадах і полках начальник квартирно-експлуатаційної служби підпорядковувався відповідному заступнику командира з тилу, а начальник медичної служби – командиру. Але, починаючи з дивізії і вище, начальник медичної служби підпорядковувався відповідному заступнику командира (командувача, міністра оборони) з тилу [1, с. 463].

У ході реформування і розвитку ЗСУ у другій половині 90-х років медична служба була виведена із підпорядкування Тилу ЗС, а на початку XXI століття медичне забезпечення виключене з поняття «тилове забезпечення» і виділене в окремий вид всебічного забезпечення [3, 4, 5]. Така діяльність, мабуть, мала на меті збільшити виділення фінансових ресурсів у зазначену сферу за рахунок підвищення правового статусу вищого керівництва медичної служби, не зважаючи на погіршення умов взаємодії з деяких питань матеріального і транспортного забезпечення, у тому числі й евакуації поранених і хворих.

У березні 2004 році у ЗСУ розпочато створення системи логістики шляхом перерозподілу функцій, сил і засобів між Міністерством оборони і Генеральним штабом. До кінця 2004 року були сформовані Департамент тилу МО України та Головне управління логістики (ГУЛ), яке увійшло до складу Командування сил підтримки ЗСУ Генерального штабу. На ці органи управління поряд з іншими завданнями було покладено виконання завдань тилового забезпечення ЗСУ [3, с. 61-62].

Що ж таке логістика?

Англо-російський словник [6] вказує на французьке походження слова logistics і визначає його значення у цивільній сфері як матеріальне, технічне і транспортне забезпечення доставки вантажів та у військовій справі як техніка постачання, пересування і розквартирування військ.

Р. Р. Ларіна [7] відзначає існуючі точки зору в етимології поняття «логістика», вказуючи на грецьке походження – обчислювати, міркувати, французьке – постачати, древньогерманське – склад, зберігання. Вона також вказує на неоднозначність семантики поняття «логістика». У Древній Греції так називали прикладну математику, у Римській імперії – діяльність із забезпечення військ провіантом і житлом, у Візантії – процес комплексного вирішення різноманітних проблем, пов'язаних із пересуванням і тилувим забезпеченням армії.

Автор вважає творцем перших наукових праць з логістики французького військового фахівця А. Жоміні

(1779–1869 рр.), який визначив логістику як «практичне керівництво пересуванням військами», і вперше в 1812 р. застосував цю науку на практиці при плануванні боєприпасів, продуктів харчування, квартирного забезпечення армії Наполеона.

Р. Р. Ларіна зазначає сім загальних визначень терміну «логістика», шістьнадцять визначень при концептуальному підході і чотири визначення при функціональному підході.

В. О. Шуєнкін [8] наводить трактування поняття «логістика» в американській енциклопедії – як управління переміщенням та матеріально-технічним забезпеченням збройних сил; у Британській енциклопедії – як всі види діяльності, пов'язані із забезпеченням боєздатності збройних сил, у тому числі перевезення, постачання, зв'язок, медична служба тощо; в економічній енциклопедії ФРН – як наука про транспортування військ, їх постачання та квартирування, а також методи аналізу систем розподілу товарів.

Автор говорить про сліпе й скороспіле копіювання і науково необґрунтоване використання досвіду інших країн та невиправдане використання іноземних слів у військовій сфері, особливо в керівних документах.

Погоджуючись з автором, слід підкреслити плутанину понять, пов'язаних з матеріально-технічним забезпеченням як одним із видів всебічного забезпечення бойових, стабілізаційних і специфічних дій. Уведені в дію у 2009-2010 роках Бойові статuti Сухопутних військ до видів матеріально-технічного забезпечення відносять тилове і технічне забезпечення [5, с. 205]. У зазначених керівних документах медичне забезпечення не відноситься до видів тилового забезпечення [1, с. 759]. Воно виведене в окремий вид всебічного забезпечення бойових та інших дій. При цьому матеріальне забезпечення визнається одним із видів тилового забезпечення. З точки зору логіки недопустимо, щоб часткове поняття включало в себе загальне. До того ж без інженерно-аеродромного та аеродромно-технічного забезпечення неможливе виконання бойових та інших завдань таким важливим видом ЗСУ як Повітряні сили.

Крім того, у стратегічній і оперативній ланках забуте й транспортне забезпечення з важливим його складовим дорожнім забезпеченням, без якого ускладнюється матеріальне забезпечення. Таке міркування можна заперечити передачею виконання завдань дорожнього та інших видів транспортного забезпечення суб'єктам господарювання, але при цьому постають питання їх бойової і мобілізаційної готовності, спроможності виконання поставлених завдань, централізації управління тилом та інш.

Доцільно також підтримати справедливу думку автора, що «...крім спроб чергового «збагачення» військової лексики, починають створюватися «логістичні» підрозділи з нечітко вираженими функціями. Це призводить до деформування централізації та порушення упорядкованості управління існуючими системами технічного й тилового забезпечення ЗСУ...» [2, с. 7; 6, с. 66]

Сапіра Р. І. [9] також визначає історичні корені терміну «логістика», на прикладі збройних сил Республіки Польща (ЗС РП) наводить визначення терміну «військова логістика», розкриває проблемні питання залучення зовнішніх надавачів логістичних послуг (логістичного аутсорсингу). У функціональному поданні у межах системи військової логістики ЗС РП ним виділяються шість підсистем: керування, матеріальна, технічна, транспорту і руху військ, медична, військової інфраструктури.

На підставі досвіду ЗС РП можна також підтвердити думку Шуєнкіна щодо «спроб чергового «збагачення»

військової лексики». Прикладом можуть бути введені в дію Бойові статuti Сухопутних військ ЗСУ, де військовою логістику звузили до нелогічного визначення матеріально-технічного забезпечення, забувши про транспортне, медичне, а також аеродромно-технічне та інженерно-аеродромне забезпечення.

Маслій О.М. [10], розкриваючи етимологію і семантику поняття «логістика», визначає суть, принципи та функції військово-економічної логістики, що пропонується для вивчення фахівцями тилового і технічного забезпечення ЗСУ.

Не підлягає запереченню думка автора, що застосування військово-економічної логістики зазначеними фахівцями у практичній площині має на меті підвищення ефективності функціонування систем тилового і технічного забезпечення ЗСУ.

Сисоєв О. О. [11], вживаючи загальноприйняту у ЗСУ термінологію з матеріально-технічного забезпечення, також підкреслює неоднозначність трактування системи забезпечення ЗСУ («система технічного і тилового забезпечення», «система логістики», «система матеріально-технічного забезпечення»), акцентує увагу на необхідності централізації управління тиловим, технічним і медичним забезпеченням всіх ієрархічних рівнів з переходом від залишкового до пріоритетного принципу фінансування та наданням усім видам ЗСУ постачальних функцій.

Проведений ретроспективний і порівняльний аналіз понять тилового і матеріально-технічного забезпечення та логістики дає можливість сформулювати наступні висновки.

1. Ретроспективний аналіз поняття «тилове забезпечення» і порівняння його суті і змісту з поняттям «логістика» у військовій сфері дає підставу зробити висновок про недоцільність заміни відомих термінів іноземними за відсутністю новизни по суті. З метою підвищення ефективності матеріального забезпечення військ (сил) можливе застосування науково-методичного апарату логістики.

2. Виходячи з необхідності централізації управління тилом, доречно повернутися до визначення медичного забезпечення як виду тилового забезпечення. При цьому органи управління медичним забезпеченням повинні бути підпорядковані відповідному заступнику командира (командувача, міністра оборони чи начальника Генерального штабу) з тилу (тилового і технічного забезпечення).

3. Необхідно визначитися з однозначністю трактування понять тилове, технічне і матеріально-технічне забезпечення ЗСУ (об'єднань, з'єднань, військових частин і підрозділів). У керівних документах ЗСУ доцільно відмовитися від нелогічного трактування терміну «матеріально-технічне забезпечення», який включає в себе тилове і технічне забезпечення. Нелогічність полягає в тому, що матеріальне забезпечення є одним із видів тилового забезпечення.

Пропонується два альтернативні варіанти понять «тилове забезпечення» і «технічне забезпечення».

Варіант 1. Повернутися до трактування поняття «тилове забезпечення» середини 60-х років минулого століття, коли технічне забезпечення розглядалося одним із видів тилового забезпечення. До того ж у кожному виді тилового забезпечення можна розглядати частково його матеріально-технічну складову. У такому варіанті всі органи управління тилом і технічним забезпеченням будуть підпорядковані одному начальнику – заступнику командира (командувача, міністра оборони чи начальника Генерального штабу) з тилу.

При цьому варіанті одним із можливих напрямів подальших досліджень можна розглядати питання міжнародної і регіональної стандартизації досить близьких за сутністю і змістом понять «тилове забезпечення» і «логістика». Хоча при позаблоковому статусі України таке питання може бути малоімовірним.

Варіант 2. Залишити існуючі у ЗСУ поняття тилового і технічного забезпечення до моменту введення у військову практику терміну «логістика», вважаючи медичне забезпечення одним із видів тилового забезпечення. У такому варіанті всі органи управління тилом і технічним забезпеченням будуть підпорядковані одній посадовій особі на відповідному рівні ієрархії – заступнику командира (командувача, міністра оборони чи начальника Генерального штабу) з тилового і технічного забезпечення.

Література.

1. Военный энциклопедический словарь / Пред. Гл. ред. Комиссии С. Ф. Ахромеев. – М. : Воениздат, 1986. – 863 с. с ил., 30 л. ил.
2. Наставление по войсковому тылу (дивизия – полк). – М.: Воениздат МО СССР, 1964. – 204 с.
3. Біла книга 2005: оборонна політика України. – К. : Видавництво «Заповіт», 2006. – 134 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/files/white_book_uk2005.pdf.
4. Біла книга – 2010. Збройні сили України. – К. : МО України, 2011. – 78 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/files/white_book/WB_2010.pdf.
5. Бойовий статут Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина II (батальйон, рота). – К. : Командування Сухопутних військ ЗСУ, 2010.
6. Мюллер В. К. Англо-русский словарь. – М. : Издательство Оникс; СПб. : Издательство «Золотой век», 2007. – 976 с.
7. Ларіна Р. Р. Логістика. Навч. посібник. – Донецьк. : ДонДУУ, 2006. – 277 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://slv.com.ua/bookz/24/1116.html>.
8. Шуєнкін В. О. Логістика – що це таке? / В. О. Шуєнкін // Наука і оборона. – 2005. – №1. – с. 66-68 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nio.mil.gov.ua/pdf/2005-1.pdf>.
9. Санига Р. І. Цивільний аутсорсинг військової логістики як чинник національної безпеки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2010_669/17.pdf.
10. Маслій О. М. Суть, принципи та функції військово-економічної логістики / О. М. Маслій // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. № 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2010_2/10momvel.pdf.
11. Сисоєв О. О. Яку систему забезпечення Збройних сил України ми будемо? / Центр воєнної політики та політики безпеки 05.10.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/archiv/obonoglyad/3166-2010-10-05-11-32-15>.